

Minulost, současnost i budoucnost muflona v českých zemích

O muflonovi (*Ovis aries musimon*, také *O. orientalis musimon* nebo *O. gmelini musimon*, viz dále) se na stránkách Živy nepíše poprvé, nejstarší článek pochází už z r. 1960. Přítomnost muflonů v České republice je ale v současnosti vnímána stále intenzivněji jako přinejmenším diskutabilní záležitost. Jejich rostoucí početní stavy vzbuzují otázky o působení na lesy a vegetaci v lesním podrostu. Kde se u nás muflon vzal a jak se vyvíjela jeho početnost?

Mezi uměle introdukované, přesněji řečeno zavlečené a ve volnosti chované živočichy patří v českých zemích déle než sto let muflon. Otázka původu, minulosti, současnosti a také budoucnosti mufloní populace na našem území je však výrazně

složitější. Přítomnost divokých ovcí na velkých ostrovech Středomoří (Sardinii, Korsice a Kypru) dlouhodobě neunikla pozornosti zoologů. Muflon byl pokládán za druh (*O. musimon*), ze kterého byla domestikována ovce domácí (*O. orientalis*

f. *aries*, nebo též *O. aries*). Jasno do celé situace vnesla až možnost genetické analýzy ve druhé polovině 20. století, kdy bylo zjištěno, že muflon je na ostrovech druh nikoli původní, ale naopak jde o ferální (zdivočelou) formu ovce domácí, dopravenou na zmíněné ostrovy člověkem. Na tom nic nemění, že je některými autory stále pokládán za samostatný druh.

Tím se dostáváme ještě o něco hlouběji do minulosti, do doby domestikace prapůvodní ovce domácí. Ovce je po psovi velmi pravděpodobně druhý nejdéle domestikovaný živočich (Živa 2019, 2: 87–89). Jako chované zvíře člověka provází přibližně 12 tisíc let a byla domestikována v Asii. Na systematiku divokých ovcí neapanuje jednoznačný názor, což ve svém důsledku vede i k nejednotné nomenklatuře muflona. Nejspíše se ale mateřským druhem stala dodnes ve volnosti žijící asijská ovce kruhorohá (*O. orientalis*, nebo též *O. gmelini*). Na západostředomořské ostrovy se ovce domácí dostala před asi 7 tisíci let a zde neznámo kdy, zřejmě ale záhy po dovezení, zdivočela. Na Kypr byla domestikovaná ovce dovezena ještě dříve, snad už před 10 tisíci let, a i tam vytvořila dodnes přežívající ferální formu (někdy se uvádí jako poddruh *ophion* ovce kruhorohé). Důkladně se systematice ovcí i otázce jejich domestikace věnoval článek Jiřího Klimeše a Ivana Literáka v Živě (2012, 1: 40–43).

Cesta do českých zemí

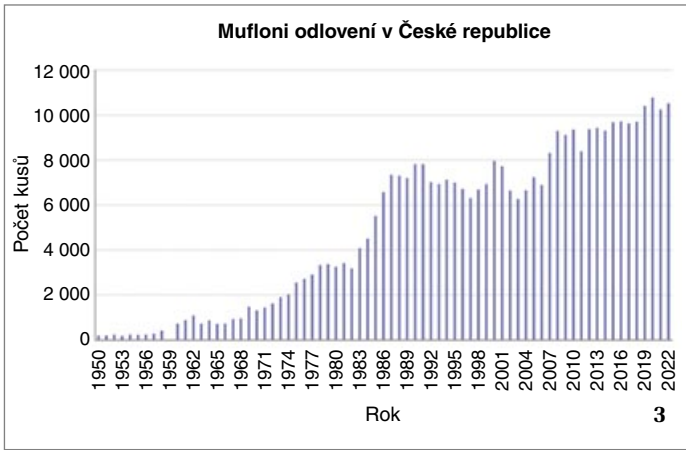
Muflony pocházející ze Sardinie a Korsiky do Rakouska importoval velmi pravděpodobně princ Evžen Savojský (1663–1736), známý spíše jako vojevůdce a vítěz nad Turky. V zámeckém parku u Belvederu (budovaném v letech 1714–23) provozoval tehdy u Vídně (dnes už součást města) soukromou zoo. Připomeňme, že od r. 1718 byla Sardinie spravována právě savojskými vévody.

Během 18. století se už mufloni dostávali jako oborní zvěř na území současné České republiky, přičemž jejich původně užívané označení bylo Wildschafe (divoké ovce). Až během 19. století se u rakouské šlechty, která jako dorozumívací jazyk užívala módní francouzštinu, prosadilo označení muflon, což je slovo původem z korsičtiny (v zápisu mufro, do francouzštiny se dostává jako muflon). V češtině se toto slovo poprvé objevuje v knize Myslivost Josefa Václava Černého z r. 1882.

Po celé 18. a 19. století byl muflon v našich podmínkách chován bezvýhradně v oborách, např. ve Staré oboře v Hluboké nad Vltavou, v Orlíku nad Vltavou nebo v žinkovské oboře. Odlišná byla situace na Slovensku, kde muflony vysazovali do volnosti už před r. 1900. Rozšíření oborních chovů a pokusy o chov ve volné přírodě přišly u nás v první polovině 20. století a byly úspěšné. První doložené vysazení do volnosti nastalo r. 1910. Stanislav Mottl konstatuje v příručce Mufloní zvěř (1960) celkem 8 volných chovů r. 1937.

Myslivecké statistiky z Rakousko-Uherska nerozlišují úlovky ve volnosti a v oborním chovu, statistiky z doby první Československé republiky zpočátku rovněž ne, až ročenky z let 1933–37 tento rozdíl akcentují (tab. 1). Proto víme, že úlovek ve volnosti činil v r. 1933 v českých zemích 56 jedinců, za r. 1937 už 119 jedinců. Poznamenejme,

1 Muflon z Knihy o myslivosti Josefa V. Rozmára (Písek, 1912, detail z kresby). Orig. V. L. Anderle
2 Muflon je dlouhodobě zdivočelá ovce domácí, což se projevuje v nejednotnosti jeho pojmenování (*Ovis aries musimon*, *O. orientalis musimon* aj.). Foto L. Vaněk
3 Úlovky muflona na našem území v letech 1950–2022. Orig. J. Andreska

Tab. 1 Přehled úlovků muflona na území dnešní České republiky v letech 1933–37

Rok	Čechy		Morava a Slezsko		Úhrn celá republika	
	obory	mimo obory	obory	mimo obory	obory	mimo obory
1933	8	49	4	7	12	56
1934	37	52	9	10	46	62
1935	75	82	24	19	99	101
1936	46	58	9	17	55	75
1937	93	96	13	23	106	119

že vysazování muflonů do přírody bylo umožněno mimo jiné nepřítomností vlčí populace, která byla v té době již dlouhou dobu zcela vyhubená, poslední narozená vlčata jsou doložena r. 1822 v Beskydech na panství Hukvaldy.

K popularizaci volného chovu muflonů přispěl značnou měrou význačný zoolog Julius Komárek, který ve své učebnici Myslivost v českých zemích, napsané za Protektorátu a vydané těsně po druhé světové válce (tištěna byla před 5. květnem 1945), popisuje muflona jako zvěř budoucnosti. Komárkova Myslivost vyšla ještě ve druhém vydání r. 1948 a stala se často užívanou učebnicí, a to s tím, že Komárkova autorita byla a vlastně dodnes je mezi myslivci obrovská. Přesto v textu najdeme místa, která lze zpochybnit. Předně se zmiňuje o potenciálních škodách: „Zatím nečiní (muflon) žádné citelné škody, ani v lesích, ani na polích...“ Ano, ale autor tehdy psal o populaci, která umožňovala lov přibližně 200 jedinců. O kuchyňském využití ulovených muflonů píše: „Zvěřina je velmi dobrá, ale nemá v chuti nic společného se skopovým masem.“ Zde je nutno Komárkovi oponovat, společného má se skopovým mnoho, zejména u starších jedinců, bylo by ostatně divné, kdyby tomu bylo jinak.

Komárek nebyl sám, kdo přítomnost muflonů v naší přírodě vnímal vysloveně pozitivně, z moravských autorů se v té době o volně chovaných muflonech stručně, nicméně kladně zmiňuje nadlesní a zakladatel České myslivecké jednoty Josef Žalman (Základy myslivosti, 1948).

Statistiky úlovků, které jako jediné poskytují „tvrďá“ data, jsou znovu publikovány od r. 1950. Dvanáct předtím uplynulých let (Protektorát a následující roky), za která údaje chybějí, pro růst početnosti mufloní populace mnoho neznamenal. Úlovky po r. 1950 jsou uváděny jako součet a nejde oddělit muflony z obor a z volné přírody. Roku 1950 byl úlovek přibližně na úrovni 30. let, tedy 190 jedinců. Postupně ale rostl, za 20 let do r. 1970 pouze dvakrát překročil 1 000 jedinců, pak ale

dynamicky stoupal a činil vždy přes 1 000 do r. 1974, kdy překročil 2 000 kusů. Data lze snadno ověřit v přiloženém grafu (obr. 3) a tab. na webu Živy, podstatné je ale to, že populace setrvale roste a r. 2019 se úlovek natrvalo dostává přes 10 tisíc jedinců. Takový růst ovšem naznačuje více jevů. Především naprosto nezvládnutý management druhu introdukovaného do volné přírody, způsobený preferencí lovu starších samčích jedinců, tedy beranů s pokud možno silnou trofejí. Popularitu chovu muflonů zvýšilo vysoké bodové hodnocení trofejí muflonů české provenience, zejména když se stal nejsilnějším beranem na Mezinárodní lovecké výstavě v Berlíně r. 1937 exemplář ulovený v Újezdě Svateho Kříže (tzv. Pallaviciniůvsky muflon). Trofeje získané na území ČR se na mezinárodních výstavách vícekrát staly světovými rekordy.

Dalším patrným faktem je zjevná marnost plánování lovu zvěře, který by měl dlouhodobě udržet určitou početnost populace. To je známo i u dalších druhů, s tím, že zvláště zřetelné je to u prasete divokého (*Sus scrofa*; původní druh) a jele na siky (*Cervus nippon*; nepůvodní druh, Živa 2018, 5: 280–281). Na třetím místě stojí absence predátorů schopných muflony lovit, tuto situaci však v posledních desetiletích mění návrat rysa ostrovida (*Lynx lynx*) a v posledních letech vlka obecného (*Canis lupus*) do naší přírody.

Výskyt muflonů v ČR není plošný, lze ho popsat jako mozaikovitý, což úzce souvisí s tím, kde mufloni byli a nebyli do přírody vysazeni. Vyskytovali se dokonce (a možná ještě vyskytují) i na území národních parků a rozhodně jsou trvale přítomni v některých chráněných krajinných oblastech. Muflon po introdukci prokázal schopnost obsazovat zejména lesní plochy (s preferencí skalních výchozů) i plochy vysloveně nehostinné (důlní výspy). Zvláštní kapitolu tvoří urbánní stanoviště v pražském IKEMu, kam byl časem vytlačen z Kunratického lesa (patrně volně pobíhajícími psy).

Lze samozřejmě dlouhodobě diskutovat o kladech a záporech přítomnosti muflona

v naší přírodě. Podstatné argumenty vznášejí lesní hospodáři, kteří se setkávají se škodami na lesích působených muflony. Jde o poškození vysazených kultur a loupaní kůry smrků a kořenových náběhů buků. Nepochybně vznikají také škody na zemědělských plodinách, kde se často pasou. Na druhé straně je patrné, že po celkovém úbytku a téměř zániku pastvy domácími ovci ji mufloni alespoň částečně nahrazují. Vliv jejich přítomnosti v rezervacích je ale rovněž diskutabilní, jak ukazuje např. situace v CHKO Pálava. Negativní vliv muflona, zejména pastvy a sešlapu, podporujícího navíc šíření rovněž nepůvodního a invazního borytu barvířského (*Isatis tinctoria*), v této lokalitě zmiňují např. Kryštof Chytrý a Helena Prokešová (2018).

Velmi podrobně se tímto tématem zabývají dva nedávno publikované příspěvky v Živě, věnované vlivu zvěře v Karlickém údolí a pastvě ovcí v lese (Karlík a kol., 2023, 2: 66–68 a LXXIV). Z obou vyplývá, že pohled na řízenou pastvu domestikované ovce (která byla a je nutně sezonní) a trvalou pastvu danou přítomností muflonů může být rozdílný.

Závěrem

Muflon je živočich, se kterým se setkáváme celý život. Z rodné Hluboké je do Staré obory, proslulé chovem muflonů, velmi blízko a soubor beranů v říji bývaly podívanou mého dětství. Vnímání nepůvodních druhů se ale posunulo a publikované statistiky úlovku (a tedy i početnosti) jsou neúprosné. Je tak pravděpodobné, že o budoucnosti naší populace muflonů nerozhodnou navracející se predátoři, nýbrž potřebná debata o únosné míře početnosti. Výchozím momentem by mělo být konstatování, že muflon je na černém seznamu prioritních invazních druhů pro Českou republiku. Názory chovatelů a státní správy (včetně ochrany přírody) se však velmi liší, a tak nás tato debata teprve čeká.

Použitá literatura a doplňující tabulka jsou uvedeny na webových stránkách Živy.